

TERORIZAM - ZLOČIN VS NORMA

Pregledni naučni rad

Miodrag SIMOVIĆ

Mile ŠIKMAN

Sažetak

Inspiracija za rad i problem koji se radom oslovljava: Terorizam, organizovani kriminalitet, teški oblici korupcije i privrednog kriminaliteta su kriminalni fenomeni koji posljednjih godina izazivaju ogromnu pažnju naučne i stručne javnosti. Isto tako, oni su vrlo često predmet rasprava različitog karaktera te se mogu smatrati svojevrsnim resursom u javnoj upotrebi (politički, medijski i drugi). S druge strane, ove pojave su i predmet krivičnog prava tretiranja koje je, također, izloženo „pritiscima“ različitog karaktera. U tom smislu postoji potreba da se u jednoj cjelini obrade navedeni fenomeni, i to sa kriminalnopolitičkog i kriminološkog osvrta, zatim sa krivičnog materijalnog i krivičnog procesnog prava (norme kojima se tretiraju ove pojave u njihovom opštem i posebnom dijelu, kao i međunarodopravni akti koji obuhvataju navedene pojave). Nakon toga, neophodno je dati kriminalistički pristup u otkrivanju i dokazivanju ovih krivičnih djela, a potom i penološki pristup, tj. izvršenje krivičnih sankcija za učinioce teških krivičnih djela.

Cilj rada: Cilj rada je teorijsko razjašnjenje ključnih pojmova koji se tiču suprotstavljanja teškim oblicima kriminaliteta. U tom smislu nastojanja su da se na precizan i jasan način, na jednom mjestu sažmu osnovni principi kriminalnopolitičkog, kriminološkog, krivičnog prava (materijalnog, procesnog i izvršnog) i kriminalističkog sprečavanja i suzbijanja terorizma, organizovanog kriminala, te korupcije i privrednog kriminaliteta, kao teških oblika kriminala.

Metodologija: Metodologija za pisanje rada je standardna koja se koristi u ovako kreiranim istraživanjima. Tako će se metodom analize sadržaja utvrditi struktura i sadržaj krivičnog prava reagovanja na teške oblike kriminaliteta, dok će se uporednopravnom metodom sagledati iskustva drugih zemalja. Pored toga, u pisanju rada autori će koristiti glavne nalaze istraživanja koje su objedinili i publikovali u monografiji „Krivičnopravno reagovanje na teške oblike kriminaliteta“ u izdanju Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci (2017).

Ograničenja istraživanja (rada): Prilikom izrade ovog rada, autori su se susreli sa mnogobrojnim problemima i poteškoćama. Zapravo, rad na navedenom djelu je u najboljem smislu pokazao svu težinu objektivnog, sistematičnog, jasnog i preciznog obrađivanja problema kao što su terorizam, organizovani kriminalitet, korupcija i priredni kriminalitet. Ove poteškoće posebno su izražene prilikom obrađivanja problema istraživanja sa krivičnog pravnog stanovišta.

Rezultati/generalni zaključak: Rezultati rada doprinijeće sagledavanju krivičnog pravnog pristupa u kontroli teških oblika kriminaliteta, kao i praktične implikacije njihove primjene. Ovaj rad treba da odgovori na uklađenost krivičnog pravnog sadržaja u teorijskom smislu i njegovu primjenjivost u praktičnom smislu. Dakle, ovaj rad treba da ukaže na pravce daljeg razvoja i unapređenja teorijskih i praktičnih krivičnog pravnih principa reagovanja na teške oblike kriminaliteta.

Opravdanost istraživanja/rada: Naučna i praktična opravdanost rada je očigledna i ogleda se u potrebi na jednom mjestu, ukratko, prezentuju osnovni principi krivičnog pravnog reagovanja na teške oblike kriminaliteta.

Ključne riječi

Krivično pravo, krivično procesno pravo, kriminalitet, teški oblici kriminaliteta.

UVOD

Teorizam, Teorizam, kao zločin, je u teoriji po prilično razjašnjen. To skup individualnih negativnih društvenih pojava, s obzirom na rasprostranjenost u prostoru i vremenu, kojom se krše neke norme i ugrožavaju vrijednosti. U početku su te vrijednosti bile nacionalnog karaktera, a danas su sve više vrijednosti koje su zaštićene međunarodnim pravom. S pravom se naglašava da se terorizmom ugrožava međunarodni mir i bezbjednost, a teroristički akti upravo to i potvrđuju¹. Pored toga to je istorijska pojava, karakteristična za različite periode društva, on je univerzalna pojava svojstvena svim oblicima državnih zajednica, pojava koja ne poznaje granice². Zapravo, terorizam je socijalno konstruiran istorijski kontekstualna kategorija ljudskog ponašanja uslov-

¹ Zbog toga Ričard Folk (2003) kao jednu od bitnih karakteristika terorizma navodi i genocidne namjere koje podrazumijevaju obilježavanje pojedinaca kao meta smrtonosnih terorističkih napada isključivo zbog njihove etničke, religiozne, nacionalne ili pak civilizacijske pripadnosti. Ovakva genocidna dimenzija terorizma daje mu genocidni karakter, tako da se ovakvi teroristički napadi, usmjereni na civilno stanovništvo, kvalifikuju kao zločini protiv čovječnosti.

² U istoriji terorizma ova pojava je uvijek bila aktuelna i izazivala je višestruku pažnju javnosti. Tako je nasilje tokom Francuske buržoarske revolucije (1789—1799) postalo značajan njen činilac, bombaški napadi su obilježili period anarhizma (tokom 19. vijeka), otmice vazduhoplova su zgrožavale javnost od druge polovine dvadesetog vijeka, a vjerski radikalizam je postao osobenost savremenog doba (od kraja 20. vijeka) (Šikman, 2015).

ljena konkretnim okolnostima, sociopolitičkom kontekstu i namjerama aktera (Bilandžić, 2013, s. 33). Terorizam je sigurno jedan od kriminalnih fenomena čija je dinamika najviše izražena, pri čemu su promjene u strukturi ovog kriminalnog fenomena toliko uočljive da slobodno možemo govoriti o izazovima za čovječanstvo³. Isto tako, metamorfoza terorizma od "teroriste pojedinca" do "terorističke države" je zapanjujuća. Masovnost koja se ispoljava u velikom broju izvršenih terorističkih akata, kao i masovnost žrtava, također je jedna od značajnih odlika terorizma, koji se manifestuje supstancijalnim i simboličkim poslasticama⁴. Istovremeno, razvoj informacijskih tehnologija omogućio je izuzetno brzo širenje vijesti o terorističkim napadima, čime efekti terorizma dobijaju na značaju, što kao rezultat daje veću spektakularnost terorističkih napada. Zbog toga je strah od globalnog terorizma poprimio globalne razmjere, što je nepoznato u dosadašnjem razvoju terorizma kao oblika ugrožavanja bezbjednosti (Stajić, 2006).

Također, specifičnost terorizma danas jeste i odgovor terorizmu, koji uveliko prevazilazi okvire nacionalnih država, pa i međunarodnih autoriteta. Ono što je naročito izraženo je da odgovor na aktuelni terorizam jeste odgovor na "ratni čin"⁵, u kojem dominantno učestvuju oružane snage zemalja (avijacija, mornarica, krstareće rakete, itd.), a manje protivterorističke jedinice koje su bile simbol borbe protiv terorizma od 70-tih godina prošlog vijeka. Navedeni odgovor prati i odgovarajuća politika nacionalne bezbjednosti, ali i novi pristup u krivičnopravnoj inkriminaciji ove problematike, koji je dominantno uslovljen internacionalizacijom odgovora na terorizam⁶ (Šikman, 2016). Politička metafora o "ratu protiv terorizma" je bitno izmjenila ulogu krivičnog prava, pretvarajući ga kao fenomen kontrole kriminaliteta u primarno sredstvo

³ Tako je za Folka (2003) "megaterorizam" jedinstven izazov, koji se razlikuje od ranijih manifestacija globalnog terorizma po svojoj snazi, opsegu i ideologiji, jer je on ozbiljan napor da se preobrazi svjetski poredak kao cjelina, a ne samo struktura moći jedne ili više suverenih država. Alen de Benoist (2007, 2013) terorizam smatra asimetričnim ratom globalnog svijeta, kojeg naziva "hiperterorizam". Valter Loker (1996, 1999, 2004) ukazuje na nove stavove o "superterorizmu" ili "postmodernom terorizmu", navodeći da: "karakter terorizma se mijenja, sva ograničenja koja su postojala iščezavaju i, iznad svega, prijetnja ljudskom životu postala je beskrajno veća nego što je bila u prošlosti". Zbog toga Urih Bek (2002) govori o "terorističkom svjetskom rizičnom društvu", dok Boradori (2003) smatra da živimo u "vremenu terora", a Hip (2015) da je to razlog zbog čega terorizma privlači konstantnu pažnju.

⁴ Folk (2003) ovu karakteristiku opisuje kao supstancijalnu i simboličku štetu. Prva se ogleda se u raznim napadima, gubicima života na hiljade ljudi iz svih sfera života i prouzrokovanju neprocjenjive materijalne štete, a druga u napadima na simboličke ciljeve (vojne, političke, ekonomske i dr.), ciljeve od velikog značaja za neko društvo. Ovo terorizmu daje nove dimenzije, kojima se dovode u pitanje fundamentalne ideje bezbjednosti. Terorizam se više ne može tretirati kao neugodnost koja donosi tragediju nesrećnim žrtvama i njihovim porodicama: on dovodi u pitanje fundamentalnu ideju bezbjednosti koja leži u osnovi svjetskog poretka (Falk, 2003).

⁵ Tako Beonist (2007, 2013) zaključuje da se terorizam se pod tim uticajem proglašava "ratnim činom", pri čemu se radi o novom tipu rata, o ratu bez terena i ratišta, što s druge strane uvodi neprekidno globalno vanredno stanje.

⁶ Američki rat protiv terora, ustanovljen 2001., doveo je do uvođenja represivnog zakonodavstva, jačanja izvršne vlasti i narušavanja mehanizma „kočnica i ravnoteže” između triju grana vlasti, proširenja ovlašćenja represivnom i obavještajnom aparatu što je bitno ugrozilo temelje američkog društva. Bitna ograničenja građanskih prava i sloboda, i njihovo trajanje, posledično su promijenili temelje američke političke zajednice (Kardov, Žunec, 2005).

kontrole, odnosno vladanja⁷. To za posljedicu ima, prije svega pretvaranje određenog broja krivičnopravnih normi, a time i samog krivičnog zakona u odgovor na socijalne ili bezbjednosne probleme⁸. Na taj način se određen broj normi sadržinski nalazi u ulozi preventivnog i *prima ratio* instrumenta, što dalje znači i izvan osnovne, represivne, *ultima ratio* funkcije krivičnog zakona (Simović-Hiber, 2015, s. 169). Dakle, osnovna karakteristika intervencija po ovom pitanju, kada je reč o krivičnopravnim instrumentima reagovanja na ovu kategoriju kriminaliteta, je širenje krivičnopravne represije i predviđanje posebnih krivičnoprocesnih instrumenta po tom pitanju (Bejatović, 2014).

Cilj ovog rada je da "poveže" terorizam kao zločin (fenomen) sa terorizmom kroz krivičnu normu (materijalnopravnu i procesnopravnu). Ovaj rad treba da odgovori na uklađenost krivičnopravnih odredbi i terorizma kao društveno neprihvatljivog ponašanja. Cilj je da se kroz kritičku analizu sagleda trenutno stanje, te obezbjediti naučna znanja na osnovu kojih se može unaprijediti krivičnopravni okvir reagovanja na terorizam. Naime, regulisanje ovako osjetljivog pitanja, tj. proglašavanja određenih ponašanja kao "terorističkih" i propisivanja kazni, kao najstrožije krivične sankcije, zahtijeva odgovoran pristup, zasnovan na načelima krivičnog prava i međunarodnim standardima u ovoj oblasti, uz istovremeno ispunjavanje dva uslova: *prvi*, zaštite osnovnih ljudskih prava i *drugi*, obaveze države na efikasno krivično gonjenje (sprečavanje vršenja krivičnih djela, otkrivanje i kažnjavanje učinilaca). U navedenom smislu, rad je podijeljen u dvije cjeline. U prvoj je opis fenomena terorizma, uključujući njegove pojavne oblike, s posebnim osvrtom na aktuelne oblike ispoljavanja. U drugom, navode se inkriminacije radnji koje obuhvataju širok spektar oblika i načina ostvarivanja krivičnog djela, uključujući radnje činjenja (komisivne delikte), kao i ostvarivanje krivičnog djela od strane više lica (saučesništvo), manifestovano kroz saizvršilaštvo, podstrekavanje i pomaganje.

TERORIZAM KAO ZLOČIN

Terorizam je zločin koji se manifestuje u vršenju terorističkih akata, koji imaju određene karakteristike. Terorizam je zločin koji se manifestuje u vršenju terorističkih akata, koji imaju određene karakteristike. Terorizam je uslovljen postojanjem terorističke organizacije, kao kolektiviteta, i čovjeka, kao pojedinca (usamljeni vukovi), kao neposrednih aktera terorizma. Iz ovoga proističu sve ostale karakteristike terorizma kao zločina. Karakteristike terorizma možemo posmatrati kao osnovne karakteristike, tj. karakteristike koje su prisutne u svim oblicima terorizma. One čine sadržaj terorizma. Pored toga, karakteristike terorizma mogu se sagledati posmatranjem sadašnjeg, savremenog načina postojanja i ispoljavanja terorizma koji odgovara datom trenutku. To bi bile aktuelne karakteristike terorizma. Ove karakteristike specifične su za današnje oblike terorizma, što znači da nisu bile prisutne (ili bar nisu bile izražene) u ranijem periodu. Moguće karakteristike terorizma odnose se, prvenstveno, na mogućnost upotrebe oružja za masovno uništenje, odnosno nuklearnog, hemijskog i biološkog oružja u terorističke svrhe (NHB teroriz-

⁷ Jedna od važnih poluga novog shvatanja uloge krivičnog prava se može nazvati, po ideji Simona (2007) vladavinom preko zločina - *Governing Through Crime*.

⁸ Stoga se s pravom postavlja pitanje da li države novim, antiterorističkim zakonodavstvom pokazuju autoritativnu tendenciju koja predstavlja negaciju pravne države jer se njome zadire u esencijalna prava čoveka garantovana najznačajniji međunarodnim izvorima? (Bejatović, 2016).

ma), te moguće posljedice koje bi prouzrokovao takav oblik ispoljavanja terorističke aktivnosti (Šikman, 2009). Ipak, čini se da je ova posljednja etapa u istorijskoj genezi terorizma, prevazišla do sada poznata poimanja ove pojave, pri čemu su posledice dalekosežnije i utiču na međunarodne odnose i geopolitiku, što će u budućnosti još više biti izraženo (Šikman, 2015). U odnosu na XX vijek, kada se terorizam inspirisao različitim ideologijama i orijentacijama (nacionalističko-ekstremnim, desnim, lijevim i sl.), novi milenijum je doneo krupne promjene (Mijalković, Bajagić, 2012, s. 393). Tako danas terorizam predstavlja izražen izazov globalnoj bezbjednosti i javlja se kao globalni bezbjednosni problem. Pored toga, terorizam je dodatno eskalirao, čime je prevazišao do sada poznate forme i oblike ispoljavanja, tako da je danas prijetnja međunarodnom miru i bezbjednosti, što ga svrstava u red najtežih zločina⁹. Zastrašivanje se postiže žestinom nasilja koje služi da šokira i impresionira metu napada (posrednu i neposrednu), čime se stvara privid o enormnim kapacitetima nasilja koje mogu da počine teroristi, a ujedno je i dokaz o njihovoj odlučnosti i beskompromisnosti¹⁰ (Simeunović, 2009). Pri tome se javljaju novi pojavni oblici terorizma i do izražaja dolaze pojedini oblici terorizma (prije svega samoubilački terorizam). Također, na sceni terorizam inspirisan idejama radikalnog fundamentalizma, što ga bitno razlikuje od ostalih oblika terorizma, po načinu i sredstvima izvršenja terorističkih akata¹¹. Naglašavanje fanatičnog ekstremizma kao jednog od najvažnijih elemenata terorizma na početku XXI veka upućuje na fenomen ponovnog preporoda ekstremnog nacionalizma i religijskog fanatizma. Džonatan Vajt (2004) je ustanovio da su apokaliptička doktrina i terorizam postali opasni saveznici. Kada se primjeni na terorizam, apokaliptička doktrina poziva teroriste da se bore kao sveti ratnici u periodu fanatičnog zanosa, baš kada božanstvo završava proces stvaranja¹². Apokaliptički ciljevi obično su identifikovani kao nužnost. Odatle proizilaze sve ostale

⁹ Brutalnost, nemoralnost i iracionalnost terorističkog akta su karakteristike terorističkog akta koje mu daju posebnu konotaciju i svrstavaju u red najvećih zločina i opasnosti današnjice. Brutalnost podrazumijeva posebno grubo ili surovo ponašanje jedne osobe prema drugoj, u slučaju terorizma – teroriste prema neposrednim žrtvama. Brutalnim postupanjem nanosi se veća povreda žrtvi ili veća šteta objektu napada, čime se posebno naglašava posljedica terorističkog akta (Falk, 2003). Kako se terorizam najčešće deklarise kao napad na postojeći poredak, pa time i sistem vrijednosti njime etabliran i zaštićen, terorizmu se najčešće pripisuje antimoralnost, ili u najblažem slučaju amoralnost. Za terorizam se gotovo uvijek pretpostavlja da je neetički. Moralne kriterijume uništenja nevinih ljudi, nepotrebnih i neselektivnih stradanja i velikih materijalnih razaranja teroristi prevazilaze ekstremnim fanatizmom (Scruton, 2002, str. 122-123).

¹⁰ Simeunović (2009) navodi i jednu digresiju: "Terorističke aktivnosti teže izazivanju straha, ali na planu emocija teže izazivanju i drugih osećanja, pre svega radosti onih koji podržavaju terorističke aktivnosti. Terorističkim činom žele se ostvariti i simpatije onih koji imaju ili bi mogli imati pogleda slične pogledima terorista. Otuda teroristički akti imaju i mobilizacionu funkciju stvaranja sledbenika i održavanja njihove vere u teroriste".

¹¹ Dakle, primijetno je jačanje vjerskog fanatizma i vjerske indoktrinacije pojedinih potencijalnih terorista. Takvu tendenciju prati povećanje terorizma religiozne provenijencije, koji nastoji da vjerska osjećanja naroda i određenih intelektualnih sredina privreženih određenoj vjeri poveže s frustracijama siromašnih i poniženih i da na toj osnovi organizuje otpor prema određenim (obično drugim) društvenim i religijskim grupama (Stajić, 2006).

¹² Oni vjeruju da vladavina Boga samo što nije počela i da im je ovo posljednja prilika da očiste proces stvaranja prije nego što Bog zavlada. Riječ grčkog porekla apokalipsa znači otkrovenje, ali je bolje upotrebiti termin eshatologija. Termin eshatologija potiče od grčke reči eashatolog, što je pojam koji se bavi krajem svih materijalnih i smislenih stvari u vremenu i prostoru (Vajt, 2004).

razlike "sekularnog, političkog" terorizma i "vjerskog" terorizma. "Sveti terorizam" uključuje nasilje, prije svega kao sakramentalni čin ili čin božanske dužnosti, kao direktan odgovor na zahtjev ili neki drugi teološki imperativ. Vjerski teroristi smatraju ubijanje obrednim činom. Oni religiju koja se zasniva na miru i pravdi, pretvaraju u religiju netolerantne mržnje. Ovo je odlika vjerskog nasilja i terorizma u bilo kojoj religiji (Hoffman, 1988).

Zapravo, jedna od glavnih osobenosti globalnog terorizma je globalna teroristička radikalizacija kao procesu u kom pojedinac postepeno prihvata terorističko nasilje kao moguć, možda čak i legitiman, način djelovanja. Teroristička radikalizacija može nastati u najrazličitijim okolnostima, na različite načine i različitom brzinom¹³ (Silke, 2003). Teroristička radikalizacija posredstvom interneta naročito je izražena i postala je poseban i sve veći razlog za zabrinutost zemalja u cijelom području međunarodne zajednice¹⁴. U prilog navedenoj tezi svjedoči i onaj oblik terorističkog organizovanja koji podrazumjeva i kontrolu određene teritorije, stanovništva na toj teritoriji i uspostavljanje odgovarajućeg oblika vlasti na tom području (npr. "Islamska država"). Udarnu snagu ovog terorističkog djelovanja čine "strani teroristički borci", tj. državljani drugih zemalja koji odlaze u inostranstvo (prije svega Siriju i Irak) i direktno učestvuju u vršenju terorističkih akata. Ono što je slično sa ostalim terorističkim grupama, prije svega Al Kaidom, jeste da protežira ideologiju globalnog džihada (Bunzel, 2015), samo na mnogo opasniji, brutalniji i drugačiji način¹⁵.

Pored navedenog, terorizam se shvata i kao oblik političkog nasilja, i to kao složen oblik političkog nasilja. U svakom nasilnom političkom činu, uključujući i terorizam, sadržano je i racionalno i iracionalno u srazmjeri relevantnoj odnosu nužnosti intervencije u postojeće i nivou dostignute svijesti o mogućnostima i načinu te intervencije. Terorističko nasilje prenosi političku poruku, jer se radi o smišljenom korišćenju ili prijetnji simboličkim nasiljem sa ciljem političke smjene. Terorističke namjere idu dalje od uništenja materijalnih resursa, prvi objekt je, u stvari, javnost, na čiju reakciju teroristi računaju u realizaciji svojih političkih ciljeva. Kao aktivnost sa svrhom, terorizam je rezultat odluke o političkoj opravdanosti koju donosi teroristička organizacija. Kolektivno se terorizam posmatra kao logično sredstvo za dostizanje željenih odluka (Crenshaw, 2003).

Uz to, na globalnom bezbjednosnom planu sve više je izraženo povezivanje terorizma sa organizovanim kriminalitetom, koji za posljedicu ima pojavu tzv. narkoterorizma, sajberteroriz-

¹³ To na kraju može, ali ne mora, navesti tu osobu da zagovara, podržava ili učestvuje u terorizmu. Svaki slučaj terorističke radikalizacije i vrbovanja za terorizam proističe iz jedinstvenog presjeka sredine koja je omogućila takvu radikalizaciju, ličnih okolnosti i psihologije datog muškarca ili žene (Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE], 2014).

¹⁴ Medijska propaganda je također specifičnost globalnog terorizma, koja se sastoji u masovnom korišćenju svih raspoloživih oblika komunikacije. U provom redu misli se na zloupotrebe interneta i društvenih mreža.

¹⁵ Na osnovu dostupnih podataka može se zaključiti da ovaj teroristički kolektivitet karakteriše rigidna ideologija i ekstremizam, brutalnost u terorističkom djelovanju, uključujući terorističke akte, gerilsko ratovanje i vojne akcije, administracija, regrutovanje i finansiranje, kao i medijsku propagandu, prije svega putem internet tehnologija. Također, kao osobenost globalnog terorizma jeste da terorističko djelovanje odlikuje vojna strategija koja se manifestuje ne samo u taktici djelovanja, već i korišćenja vojne opreme i naoružanja (Šikman, 2015).

ma i drugih pojavnih oblika terorizma. Povećana je teroristička i transnacionalna kriminalna aktivnost koja ima globalne razmere, jer omogućava brzo delovanje kriminalnih i terorističkih organizacija širom svijeta (Selley, 2003). Dakle očigledna je tendencija učvršćivanja veze između terorizma i transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, koja će biti nastavljena i u budućnosti. Udruživanje transnacionalnog organizovanog kriminaliteta, terorizma i korupcije ogleda se u duboko i trajno uspostavljenim vezama. Visoko korumpirana društva daju malo prilika za zakonitu društvenu reakciju usmerenu prema ovim pojavama, a visoka razina korupcije je sredstvo zastrašivanja privrednom rastu i ulaganju. Korišćenjem ovih prilika, transnacionalne organizovane kriminalne delatnosti predstavljaju poželjnu ekonomsku alternativu (Sen, 1997). Tome doprinose i ekonomska i politička stanja koja daju povoda ovim oblicima kriminaliteta i oblicima ugrožavanja bezbednosti moderne države. Upravo su to specifični faktori okoline koji omogućavaju razvijanje i povezivanje terorizma i organizovanog kriminaliteta kao izazova globalnoj bezbednosti (Farer, 1999).

TERORIZAM KROZ NORMU (MEĐUNARODNOPRAVNA I KRIVIČNOPRAVNA)

Osnovna komponenta kriminalne politike jeste obavljanje zaštitne funkcije, tj. suzbijanje kriminaliteta, i to putem pružanja zaštitne funkcije pravnim dobrima djelujući na ponašanja čovjeka¹⁶ (Stojanović, 2010). Ta se zaštita ostvaruje na dva načina: prvi, propisivanjem preventivnih mjera (mjera socijalne zaštite i organa za njihovo preduzimanje) i drugi, propisivanjem represivnih mjera (sistema krivičnih sankcija i uslova za njihovu primjenu prema učiniocima krivičnih djela)¹⁷ (Ignjatović, 2011, s. 28). Savremena kriminalna politika se temelji sve više na humanim načelima i rješenjima, koja prodiru i u krivično pravo, a koja se ogledaju u raznim pravcima njenih teorijskih stavova i praktičnih rješenja¹⁸. Zapravo, savremeni krivičnopravni sistem karakteriše i više kažnjavanja i više prevencije istovremeno. Sve prisutnije strožije kažnjavanje, prati istovremeno uvođenje većeg broja mjera neinstitucionalnog, alternativnog karaktera, kao i tzv. „produžena formalna kontrola“ (Soković, 2011, str. 212-226). Tako je posljednjih decenija

¹⁶ Zoran Stojanović (2010) navodi da univerzala zaštitna funkcija krivičnog prava jeste odvracanje pojedinca od ponašanja koja su štetna za tuđa pravna dobra, te njihovo usmjeravanje na ponašanja koja su u skladu sa pravnim normama. Pored ove funkcije, postoje i retributivističko opravdanje krivičnopravne represije koje svrhu kažnjavanja vidi u postizanju pravde, odnosno vraćanju zla za učinjeno zlo.

¹⁷ Dakle, u najopštijem smislu osnovni vidovi kriminalnopolitičkog djelovanja jesu profilaksa, kao ukupnost mjera koje se preduzimaju prije nego što do zabranjenog ponašanja i dođe i represiju, kao mjere potiskivanja već ispoljenog ponašanja, koja može biti usmjerena ka budućnosti i cilj joj je da djelovanjem na učinioca (specijalana) i uticanjem na druge (generalna) prevencija, utiče da do takvih djela više ne do-lazi ili unazad i tada se svodi na uzvrćanje učiniocu zbog zla koje drugima nanosi (retribucija) (Ignjatović, 2011, s. 28).

¹⁸ U prvom redu, Stojanović (2010) navodi da je riječ o naglašavanju principa prevencije i resocijalizacije, kao primarnih ciljeva i načela kriminalne politike, u težini za izricanjem adekvatnih krivičnih sankcija, koje daju najveće izglede za uspešnu resocijalizaciju delinkvenata, u pravilnom tretiranju čoveka u svim fazama postupanja sa njim - do povratka u slobodu. Tom humanom orijentacijom sužava se polje represije, sa ve-oma izraženom tendencijom da se ona primenjuje samo tada i u meri, u kojoj je to nužno i opravdano sa stanovišta resocijalizacije i uspešnog suzbijanja kriminaliteta. Dakle, u savremenim pristupima reagovanja na kriminalitet primjetna je težnja da se sa grupe represivnih mjera sve više prelazi u sferu preventivnih u smislu predupređenja njenog nastanka (Stojanović, 2010).

razvijana koncepcija po kojoj prestupnik „treba da dobije ono što je zaslužio“ (*e. just desert*), transformisala se u shvatanje po kome je najbolji pravac antikriminalnog djelovanja ostvarenje „reda i zakona“ (*e. law and order*) kroz pooštavanje državnih represivnih mehanizama (Ignjatović, 2003, s. 2). S druge strane, kako to navodi Snežana Soković (2011), povećanu strogost u kažnjavanju teških i najopasnijih oblika kriminaliteta, istovremeno prati i šira primjena neistitucionalnih mjera za počinioce lakših krivična djela, odnosno, stvara se fenomen „bifurkacione strategije ili strategije duplog kolosjeka“ koji, paradoksalno, dovodi do istovremenog jačanja i blagosti i strogosti u kažnjavanju i uvodi širi krug građana u sistem formalne socijalne kontrole (str. 212-226).

Polazeći od iznesenog, Stanko Bejatović (2016), smatra da je jedno od ključnih pitanja kada je riječ o krivičnopravnim instrumentima suprotstavljanja terorizmu i drugim krivičnim djelima nasilničkog karaktera, pitanje preduslova adekvatnosti borbe protiv krivičnih djela uopšte, a posebno krivičnih djela nasilničkog karaktera u koja pored ostalog spadaju i krivična djela terorizma (s. 9). Ako se prihvati postavljena hipoteza da krivično zakonodavstvo (a prije svega KZ i ZKP kao njegovi ključni reprezentanti) stoji u kauzalnom odnosu sa stepenom adekvatnosti borbe i protiv ove vrste kriminaliteta kao i kriminaliteta uopšte, odnosno da je samo adekvatno – savremeno krivično zakonodavstvo, zakonodavstvo usklađeno sa društvenom stvarnošću u funkciji te adekvatnosti onda se moraju postaviti, a potom i dati odgovori, na dva ključna pitanja. Prvo, koje to preduslove mora da ispunjava zakonski tekst da bi bio u funkciji adekvatne borbe i protiv ove vrste kriminaliteta? Drugo, da li pozitivno krivično zakonodavstvo (matrijalno i procesno) ispunjava te preduslove i ukoliko ne šta bi trebalo preduzeti po tom pitanju? (Bejatović, 2016, s. 9). Da bi konkretne krivičnopravne norme bile u funkciji kriminalne politike, a time, posmatrano sa aspekta ove vrste kriminaliteta, i u funkciji prevencije terorizma i drugih krivičnih djela nasilničkog karaktera, treba da odgovaraju savremenim zahtjevima borbe protiv kriminaliteta, da budu usklađene sa relevantnim međunarodnim pravnim aktima iz ove oblasti, da budu usklađene sa našom stvarnošću i da budu primjenljive. Normativni sistem krivičnog zakonodavstva jedne države treba da bude primjenljiv, društveno racionalan i pravičan (Bejatović, 2016).

Uzimajući u obzir navedeno jasno je da je terorizam, kao zločin inkriminisan međunarodnim i domaćim pravom.

Međunarodnopravni okvir protiv terorizma

Terorizam je jedan od pojmova koji je najviše obuhvaćen međunarodnim pravom¹⁹, što istovremeno prate i domaća zakonodavstva uvodeći u svoje zakone i norme međunarodnog prava koje se tiču suzbijanja terorizma. Pitanje terorizma se pred međunarodno pravo postavlja kao pitanje stvaranja pravnih pojmova i primjene normi koje bi spriječile neke terorističke akte i

¹⁹ Još je Liga naroda 1934. godine pripremila nacrt Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju terorizma, koja je usvojena 1937. godine. Iako, ona nikada nije stupila na snagu, njen značaj je veliki jer je otvorila pitanje inkriminacije terorističkih akata, a terorizam je proglašen apsolutno neprihvatljivim načinom ponašanja. Potom su Ujedinjene nacije od šezdesetih godina prošlog vijeka započele sa donošenjem međunarodnopravnih akata protiv terorizma, od kojih je prvi bila Konvencija o krivičnim djelima i drugim aktima izvršenim u vazduhoplovu (1963). Ono što je činjenica, jeste da je od samog početka diskusija o terorizmu bila opsežna i suprotstavljenim stajalištima država članica, što je odlika i današnjih diskusija o terorizmu.

ublažile ili otklonile njihove posljedice po odnose subjekata međunarodnog prava (Đurić-Atanasevski, 2008). Iako u međunarodnom pravu ne postoji univerzalno prihvaćena definicija terorizma²⁰, opšteprihvaćen je stav da se terorizam ne može opravdati nikakvim motivima, bilo političkim, filozofskim, ideološkim, rasnim, etničkim, vjerskim ili drugim razlozima.²¹ Zapravo terorizam je predmet snažne osude u svim njegovim oblicima i manifestacijama, počinjenog od strane bilo koga, bilo gde i u bilo koju svrhu, kao jedne od najozbiljnijih pretnji međunarodnom miru i bezbjednosti²². Dakle, čvrsto se odbacuje poistovjećivanje terorizma sa bilo kojom nacionalnošću, religijom ili etničkom pripadnošću (OSCE, 2002). S druge strane, iako se konstatuje da se terorizmom ugrožava međunarodni mir i bezbjednost, a međunarodnopravna dokumenta se donose upravo radi zaštite tih vrijednosti, međunarodno krivično pravosuđe još nije nadležno za krivična djela terorizma. Naime, prilikom usvajanja Statuta Međunarodnog krivičnog suda u Rimu 1998. godine bilo je prijedloga da njegova nadležnost obuhvati i terorizam, ali to nije učinjeno (Simović, Blagojević, Simović, 2013)²³. Postavlja se pitanje da li bi bar u nekim slučajevima taj sud mogao biti nadležan, ako se vršenjem terorističkog akta ostvarili elementi zločina protiv čovječnosti (Stojanović, Kolarić, 2014, s. 161), ili pak bi se terorizam mogao smatrati međunarodnim krivičnim djelom. Pojedini autori smatraju da bi to bilo pretjerano ekstenzivno tumačenje pojma zločina protiv čovječnosti, između ostalog i zato što se terorističke organizacija ne može izjednačiti sa državom i državnim strukturama koje su umješane u vršenje zločina protiv čovječnosti (podržavanje terorističke organizacije od strane neke države ovde ne bi bilo dovoljno), tako da bi bilo opravdano proširiti nadležnost Međunarodnog krivičnog suda propisivanjem u njegovom Statutu i krivičnog djela međunarodnog terorizma (Mavany, 2007; Stojanović, Kolarić, 2014, s. 162). Na drugoj strani terorizam se već shvata kao zasebno međunarodno krivično djelo (Simović, Blagojević, Simović, 2013, s. 104)²⁴, a klasifikuje se kao međunarodni delikt u koje spadaju ponašanja koja prema međunarodnim konvencijama se

²⁰ Pri pokušajima pravnog određivanja i definisanja pojma terorizma kod pojedinih država uočavaju se krupne razlike, jer se unutar zakonodavstva jedne države određeno djelo terorizma ne kvalifikuje kao u drugoj državi. Pokazalo se da su diskusije među državama toliko nabijene emocijama i suprotstavljenim stajalištima da neće dovesti do bilo kakvog napretka, tim više što problem terorizma nije bio ni na koji način definisan (Tomaševski, 1983: 34).

²¹ Declaration on Measures to Eliminate International Terrorism, contained in the annex to General Assembly resolution 49/60 of 9 December 1994, Dostupno na <http://www.un.org/documents/ga/res/49/a49r060.htm> preuzeto 12.02.2016.

²² U dokumentima Ujedinjenih nacija (rezolucijama), u preambuli se navodi da je terorizam "jedna od najtežih prijetnji međunarodnom miru i bezbjednosti u 21. vijeku. Vidi npr. Resolution 1377 (2001) Adopted by the Security Council at its 4413th meeting, on 12 November 2001, Security Council, S/RES/1377 (2001), dostupno na [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1377\(2001\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1377(2001)) preuzeto 18.01.2016.

²³ Međunarodni krivični sud je, prema članu 5. Rimskog statuta, nadležan za „najteža krivična djela koja izazivaju zabrinutost čitave međunarodne zajednice“, a radi se o sledećim krivičnim djelima: zločin genocida, zločin protiv čovječnosti, ratni zločini i zločini agresije. Prema: Rome Statute of the International Criminal Court A/CONF.183/9, Rome on 17 July 1998. (Simović, Blagojević, Simović, 2013).

²⁴ Međunarodno krivično djelo predstavlja djelo čovjeka učinjeno s vinošću, opasno za širu međunarodnu zajednicu, koje je protivpravno i određeno u zakonu kao krivično djelo (Simović, Blagojević, Simović, 2013, s. 104).

moгу označiti kao teroristički akti (Bassiouni, 2008)²⁵. U tom smislu Savjet Evrope je u Rezoluciji 1258²⁶ od 26.09.2001. godine naveo Međunarodni krivični sud kao instituciju koja bi trebala biti nadležna za terorizam, kao međunarodno krivično djelo.

Do sada je međunarodno pravo bilo ograničeno na određivanje pojedinih manifestacija terorizma (otmice vazduhoplova, uzimanje talaca, napad na međunarodno zaštićena lica, atentati, bombaški napadi i dr.) kroz međunarodnopravne akte – konvencije²⁷. Trentuno postoji 14 univerzalnih konvencija (tzv. pravnih instrumenata) i četiri protokola Ujedinjenih nacija protiv terorizma koje razvijaju borbu protiv terorizma na međunarodnom planu²⁸. Zbog izražene eskalacije terorizma i globalne opasnosti koju on sa sobom nosi poslednjih godina taj pristup se promjenio i ogleda se u donošenju pravno obavezujući dokumenata, koji nisu više vezani za specifične incidente i nisu vremenski ograničeni, nego se odnose na svaki čin terorizma koji je prijetnja miru i bezbjedosti, bez obzira na ozbiljnost i međunarodne efekte – rezolucije Uje-

²⁵ Bez striktnje podjele na međunarodna krivična djela u užem i u širem smislu, detaljnu klasifikaciju međunarodnih krivičnih djela izlaže Bassiouni, koji u ta djela, pored međurodnih delikata, svrstava i međunarodni zločini, kao najteža krivična djela i međunarodni prekršaje (Bassiouni, 2008; Simović, Blagojević, Simović, 2013, str. 197-198).

²⁶ Prema: Resolution 1258 (2001) Democracies facing terrorism, Parliamentary Assembly, Council of Europe, 26 September 2001 i Recommendation 1534 (2001) Democracies facing terrorism, Parliamentary Assembly, Council of Europe, 26 September 2001.

²⁷ Pored navedenog, države članica Ujedinjenih nacija pregovaraju o posebnoj međunarodnoj ugovor, tj. nacrtu sveobuhvatne konvencije o međunarodnom terorizmu, koja bi trebala nadopuniti postojeći okvir međunarodnih instrumenata za borbu protiv terorizma. Shodno navedenom 2005. godine pripremljen je nacrt sveobuhvatne konvencije protiv međunarodnog terorizma, o kojem se i dalje vode rasprave. Čini se da su ključna pitanja koja se tiču razlikovanja terorizma i prava na samoopredjeljenje, kao i pitanje obima i primjene principa univerzalne nadležnosti. Vidi šire: Draft comprehensive convention against international terrorism, A/59/894; The scope and application of the principle of universal jurisdiction, A/RES/68/117; Legal Committee Urges Conclusion of Draft Comprehensive Convention on International Terrorism, GA/L/3433.

²⁸ To su sljedeće konvencije: Konvencija o krivičnim djelima i nekim drugim aktima izvršenim u vazduhoplovu (14. septembar 1963.), Konvencija o suzbijanju nezakonitih otmica vazduhoplova (16. decembar 1970.), Protokol iz 2010. godine koji dopunjuje Konvenciju o suzbijanju nezakonitih otmica vazduhoplova (10. septembar 2010.), Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih djela lica pod međunarodnom zaštitom, uključujući i diplomatske agente (14. decembar 1973.), Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva – (23. septembar 1971.), Protokol o suzbijanju nezakonitih akata protiv sigurnosti pomorske plovidbe iz 2005. godine, Konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala (03. mart 1980.), Protokol za suzbijanje nezakonitih akata nasilja na aerodromima (24. februar 1988.), Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata protiv sigurnosti pomorske plovidbe (10. mart 1988.), Međunarodna konvencija protiv uzimanja talaca (17. decembar 1979.), Protokol za suzbijanje nezakonitih akata protiv sigurnosti platformi za bušenje nafte koje se nalaze u epikontinentalnom pojasu (10. mart 1988.), Konvencija o obilježavanju plastičnih eksploziva radi njihove detekcije (1. mart 1991.), Konvencija o suzbijanju nezakonitih akata koji se odnose na međunarodnu civilnu avijaciju (10. septembar 2010.), Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma (09. decembar 1999.) Međunarodna konvencija o sprečavanju akata nuklearnog terorizma, (14. septembra 2005.), Međunarodna konvencija o sprečavanju terorističkih napada bombama (15. decembar 1997.).

dinjenih nacija²⁹. Glavna karakteristika rezolucija koje donosi Savjet bezbjednosti jeste njihov pravno obavezujući karakter, kao i to da se njihovo donošenje nije više vezano za specifične incidente i nisu vremenski ograničene, nego se odnose na svaki čin terorizma koji je prijetnja miru i bezbjedosti, bez obzira na ozbiljnost i međunarodne efekte³⁰ (Šikman, 2015).

Pored Ujedinjenih nacija značajnu ulogu u stvaranju međunarodnog pravnog okvira protiv terorizma imaju i regionalne organizacije kao što su Evropska unija, Savjet Evrope, Organizacija za evropsku bezbjednost saradnju i dr. Pravni okvir Evropske unije protiv terorizma razvijao se uporedno sa izgradnjom pravnog sistema Evropske unije. Tako je Lisabonskim ugovorom o Evropskoj uniji iz 2007. godine, u značajnoj mjeri osnažene supranacionalne harmonizirajuće nadležnosti Evropske unije u području krivičnog prava i krivičnog postupka, a pojedinačnim odlukama detaljnije se uređuje ovo pitanje. Okvirna odluka o suzbijanju terorizma (2002/475/PUP) iz 2002. godine je jedan od najznačajnijih njenih dokumenata kojom se prvi put definišu teroristička krivična djela, uključujući ona krivična djela koja se odnose na terorističke grupe, te potrebu usklađivanja domaćih zakonodavstava sa navedenim odredbama. Dopunom ove Odluke (2008/919/JHA) 2008. godine predviđaju se tri nova krivična djela (javno podsticanje radi činjenja krivičnog djela terorizma, regrutovanje za terorizam i obuka za terorizam), kojom se predviđa kriminalizacija krivičnih djela povezanih s terorističkim aktivnostima kako bi se doprinijelo opštem cilju politike sprečavanja terorizma smanjenjem širenja onih materijala kojima se osobe može podstaknu da učine terorističke napade. Aktivnosti Savjeta Evrope na području borbe protiv terorizma zasnovani su na tri komponente: jačanju zakonskih mjera protiv terorizma; zaštiti osnovnih vrijednosti i bavljenju uzrocima terorizma. U tom smislu mogu se izdvojiti pet pravnih instrumenta koja direktno tretiraju područje borbe protiv terorizma i to: Evropska konvencija o sprečavanju terorizma (ETS No.: 090) iz 1977. godine, Dodatni protokol Evropskoj konvenciji o sprečavanju terorizma od 15.05.2003. godine, Konvencija Savjeta Evrope o sprečavanju terorizma (CETS No.: 196) iz 2005. godine, Dodatni protokol Konvenciji Savjeta Evrope o sprečavanju terorizma od 19.05.2015. godine, i Konvencija Savjeta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma (CETS No.: 198) iz 2005. godine.

Odgovor Evropske unije na strane terorističke borbe

Evropska unija, kao i cijeli svijet, posljednjih nekoliko godina susreću se sa novom terorističkom prijetnjom (strani teroristički borci) koja se sastoji u tome što državljani zemalja članica Evropske unije putuju u različite lokacije radi učešća u terorističkim aktivnostima, a potom se vraćaju u matične zemlje, donoseći sa sobom ne samo neposrednu prijetnju terorističkim napadom,

²⁹ Ujedinjene nacije su do sada donijele 156 rezolucija koje se tiču suzbijanja terorizma, od kojih su posebno značajne rezolucije Savjeta bezbjednosti (48) kao dokumentni pravno obavezujućeg karaktera za sve države članice. Vidi opširnije: United Nations Action To Counter Terrorism. Dostupno na <http://www.un.org/en/terrorism/ga.shtml> preuzeto 18.01.2016.

³⁰ Međutim, u praktičnoj primjeni ovih mjera uočeni su značajni izazovi, posebno u pogledu prikupljanja i obezbjeđivanja dokaza, Savjet bezbjednosti je organizovao konferenciju na kojoj su učestvovali tužioci iz različitih regiona i pravnih sistema u Valeti, Malta, 15-17 decembra 2014. godine, na kojoj je usvojen i Izveštaj od strane Savjeta bezbjednosti sumira diskusije i široke zaključke ovih razmatranja (United Nations [UN], 2014).

već i radikalizaciju i indoktrinaciju drugih građana, te njihovu regrutaciju za terorizam (Simović, Šikman, 2017, s. 163). U tom smislu odgovor Evropske Unije kretao se u pravcu usklađivanja sa aktivnostima Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija, a prije svega Rezolucijom Savjeta bezbjednosti 2170 od 15. avgusta 2014. godine (Security Council, 2014a) kojom je ukazao na opasnost od stranih terorističkih boraca i njihovog finansiranja, te zatraženo od država članica da preduzmu aktivnije mjere na kažnjavanju učestvovanja u stranim terorističkim aktivnostima i finansiranju njihovog putovanja i učešća u terorizmu, kao i regrutaciji novih stranih terorističkih boraca³¹. Također, značajno je navesti da je Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija 24. septembra 2014. godine usvojio Rezoluciju 2178 (Security Council, 2014b) kojom se od država članica UN-a zahtijeva da inkriminišu putovanje u inostranstvo u terorističke svrhe te finansiranje i olakšavanje takvog putovanja. Ovom Rezolucijom, „strani teroristički borci“ određuju se kao pojedinci koji putuju u države koje nisu mjesto njihovog prebivališta i nemaju njihovo državljanstvo u svrhu izvršenja terorističkih akata, planiranja, pripreme ili učešća u njima, kao i pružanje ili primanje obuke za teroriste u kontekstu oružanih sukoba³².

Evropska unija se od 2013. godine konkretnije uključila u rješavanje ovog pitanja. Tako je Savjet za pravosuđe i unutrašnje poslove u junu 2013. postigao dogovor o nizu prijedloga djelovanja Evropske unije protiv terorizma, a koja su obuhvatila četiri glavna aspekta (Council of the European Union, 2013): potrebu za zajedničkom procjenom pojave mladih Evropljana koji odlaze u Siriju; mjere kojima bi se mladi spriječili da odlaze u Siriju ili kojima bi im se nudila pomoć nakon povratka; otkrivanje putovanja i krivičnopravni odgovor i saradnja s trećim zemljama. Zatim je Evropska komisija u svom Saopštenju iz juna 2014. godine, ukazala na dalje širenje radikalizacije, te neophodnost sprovođenja mjera na sprečavanju širenja i suzbijanju radikalizacije, a naročito korišćenjem kapaciteta Mreže za podizanje svijesti o radikalizaciji³³ (European Commission, 2014). Zatim su se u oktobru 2014. ministri pravosuđa i unutrašnjih poslova posebno ukazali na potrebu za poboljšanjem pravosudnih mjera, naročito za ažuriranjem Okvirne odluke o bor-

³¹ Prema ovoj rezoluciji, prilikom stranih boraca u terorističkoj organizaciji, Islamska država u Iraku i Leventeu, Frontu Al-Nusra i terorističkoj organizaciji Al-Kaida, kao i bilo kojoj grupi povezanoj sa Al-Kaidom, rasplamsava sukob i doprinosi širenju nasilnog ekstremizma. Stoga se od ove tri strane zahtijeva da odmah zauzastave sve oblike nasilja i terorističkih aktivnosti, kao i hitno razoružavanje i demobilisanje njihovih snaga, uključujući i zahtjeve upućene svim teroristima stranog porijekla koji su povezani sa ovim grupama da se hitno povuku.

³² S tim u vezi, od zemalja članica se traži: (a) inkriminacija, krivično gonjenje i kažnjavanje njihovih svrhu izvršenja, planiranja, pripreme i/ili učešća u terorističkim aktima i/ili pružanje terorističke obuke; (b) namjerno pružanje ili prikupljanje, na bilo koji način, direktno ili indirektno, finansijskih sredstava sa namjerom da se koristi kako bi se finansirala putovanja pojedinaca koji putuju u strane države radi izvršenja, planiranja, pripremanja i/ili učešća u izvršenju terorističkih akata ili pružanje ili primanje terorističku obuku i (c) namjerno omogućavanje lakšeg putovanja takvih lica.

³³ Mreža za podizanje svijesti o radikalizaciji (Radicalisation Awareness Network - RAN) osnovana je 09.09.2011. godine, kao odgovor Evropske unije na povećan stepen radikalizacije i nasilnog ekstremizma njenih građana, njihovog odlaska na strana ratišta, te povratka u matične zemlje Evropske unije. Mreža je osmišljena da poveže stručnjake i istraživače koji se susreću sa problemom nasilne radikalizacije u Evropskoj uniji. Vidi opširnije: European Commission, Migration and Home Affairs, Networks, Radicalisation Awareness Network – RAN. Dostupno putem interneta (http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm, pristupljeno 07.05.2015).

bi protiv terorizma³⁴ i potrebi za boljom razmjenom informacija, uz naglasak na ulozi Evropola i Evrojusta (Council of the European Union, 2014a).

Potom su na sastanku održanom 20. oktobra 2014, ministri spoljnih poslova usvojili Strategiju Evropske unije za borbu protiv terorizma i stranih boraca, posebno u Siriji i Iraku (Outline of the counter-terrorism strategy for Syria and Iraq, 2015), kojom su potvrdili podršku koju Evropska unija daje međunarodnim naporima kako bi se porazio ISIL (Council of the European Union, 2014b). Navedena Strategija dio je šire spoljne i bezbjednosne politike Evropske unije prema Iraku i Siriji, koji obuhvata nekoliko prioriternih područja djelovanja, uključujući: političku dimenziju, prevenciju kroz saradnju s trećim zemljama iz kojih dolaze strani borci kako bi se otkrile mreže regrutovanja, izgradnju regionalnih kapaciteta u vezi sa bezbjednošću vazdušnog saobraćaja, izgradnju kapaciteta u regiji za odgovor na terorističke napade, te saradnju s regionalnim i drugim ključnim partnerima. Navedena strategija revidirana je dva puta i to u maju 2016. godine, kada je Savjet donio zaključke o regionalnoj strategiji EU-a za Siriju i Irak, kao i za prijetnju koju predstavlja ISIL u kojima je navelo svoje prioritete u radu na postizanju trajnog mira, stabilnosti i bezbjednosti u Siriji, Iraku i široj regiji te okončanju patnje sirijskog i iračkog naroda (Council of the European Union, 2016a) i 9. aprila 2017. godine kako bi odražavale promijenjeno stanje u pogledu prijetnji, kao i novije promjene u području politika (Council of the European Union, 2017).

Treba navesti i zajedničku Izjavu iz januara 2015. godine (Paris statement) u kojoj su ministri unutrašnjih poslova dogovorili pooštavanje nadzora „zone Šengena“ i snažno ojačavanje saradnje da bi se spriječilo kretanje terorista i njihova propaganda preko interneta, te uvođenje jedinstvenog mehanizma podataka za sve putnike koji avionima putuju u i iz Evrope (Council of the European Union, 2015a), kao i Izjavu i Rige (Riga Joint Statement) u kojoj su se složili o potrebi za ubrzanjem i osnaživanjem sprovođenja postojećih instrumenata, kao i potrebi za nastavkom rada u nekoliko ključnih područja³⁵ (Council of the European Union, 2015b). Potom je Savjet Evropske unije 9. februara 2015. godine usvojio Zaključke o borbi protiv terorizma kojima poziva na jačanje partnerstva sa ključnim zemljama u borbi protiv terorizma, jačanje kapaciteta, unapređenje međunarodne saradnje i rješavanje ključnih faktora i trenutnih kriza (Council of the European Union, 2015c). Nakon toga je Savjet, 21. novembra 2016. godine usvojilo zaključke o sprečavanju radikalizacije koja vodi u nasilni ekstremizam, u kojima se na-

³⁴ Posebno se ukazuje na značaj proširenja popisa terorističkih krivičnih djela kako bi se suzbila prijetnja stranih boraca šira od one sadržane u Okvirnoj odluci (2002. i 2008. godine), kao i na činjenicu da zbog nedostatka zajedničkog krivičnog pravnog pristupa i zajedničkih minimalnih normi na nivou Evropske unije prijeti opasnost propusta u krivičnom progonu. Prije svega se obuhvatanje radnji povezanih sa putovanjem stranih boraca, za koje se Rezolucijom Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 2178 (2014) od država članica zahtijeva da ih kriminalizuju.

³⁵ To su: radikalizacija i regrutovanje, saradnja s internetskom industrijom na uklanjanju ekstremističkih sadržaja, osmišljavanje efikasnih materijala za suprotstavljanje terorističkoj propagandi, sprečavanje radikalizacije u zatvorima, otkrivanje putovanja, donošenje okvira Evropske unije za registar putnika, izrada zakonskog okvira o šengenskim granicama kako bi se omogućile sistemske provjere građana Evropske unije na spoljnim granicama, razmjena informacija (poboljšanje saradnje putem Evropola i Evrojusta, bolje iskorištavanje potencijala Šengenskog informacijskog sistema), sprečavanje razvoja terorističkih kapaciteta (suzbijanje nezakonite trgovine vatrenim oružjem i borba protiv finansiranja terorizma), kao i zajednički unutrašnji i spoljni naponi kroz jačanje saradnje sa strateškim partnerima.

glasa potreba za: potkopavanjem i dovođenjem u pitanje postojećih nasilnih ekstremističkih ideologija, prritvežom pružanjem privlačnih nenasilnih alternativa, podrškom roditeljima, braći i sestrama te drugima koji su u kontaktu s onim mladima kojima prijeti opasnost od nasilne radikalizacije i uključivanjem pružatelja usluga u borbu protiv nezakonitoga govora mržnje na internetu i suradnjom s njima (Council of the European Union, 2016b).

Od važnijih dokumenata Evropske unije u ovoj oblasti treba izdvojiti Direktivu (EU) 2016/681 Evropskog parlamenta i Savjeta od 27. aprila 2016. o upotrebi podataka iz evidencije podataka o putnicima (PNR) u svrhu sprečavanja, otkrivanja, istrage i krivičnog progona krivičnih djela terorizma i teških krivičnih djela (The European Parliament and The Council, 2017a). Ovom Direktivom propisuju se: a) prenos podataka iz evidencije podataka o putnicima (PNR) koji sprovede avio prijevoznici o putnicima na letovima između EU-a i trećih zemalja i b) obrada podataka, uključujući njihovo prikupljanje, upotrebu i čuvanje u državama članicama te njihovu razmjenu između država članica u svrhu sprečavanja, otkrivanja, istrage i krivičnog progona krivičnih djela terorizma i teških krivičnih djela. Također, Savjet je 7. marta 2017. donio Uredbu o izmjeni Zakonika o schengenskim granicama s ciljem pooštavanja kontrola na spoljnim granicama pregledima relevantnih baza podataka (The European Parliament and The Council, 2017b). Tom se izmjenom države članice obvezuje sprovoditi systemske kontrole pregledima relevantnih baza podataka nad svim licima koje prelaze spoljne granice. Istog dana, Savjet je donio i Direktivu o suzbijanju terorizma (The European Parliament and The Council, 2017c). Novim pravilima jača se pravni okvir EU-a za sprečavanje terorističkih napada te se nastoje iznaći rješenja za pojavu stranih terorističkih boraca. Direktivom se kriminalizuje: putovanje u EU, unutar EU-a ili izvan njega u terorističke svrhe, organizacija i olakšavanje takvog putovanja, pružanje osposobljavanja u terorističke svrhe i pohađanje takvog osposobljavanja, osiguravanje ili prikupljanje sredstava povezano s krivičnim djelima terorizma ili terorističkim aktivnostima.

Pored navedenog, Evropska komisija je u Saopštenju od 28. aprila 2015. godine (European Commission, 2015) prezentovala Evropski program bezbjednosti za period 2015–2020. kojim se podržava saradnja između država članica u neutralisanju bezbjednosnih prijetnji te se pojačavaju zajednička nastojanja u borbi protiv terorizma, organizovanog kriminala i visokotehnološkog kriminala. Programom se utvrđuju konkretni alati i mjere koji će se upotrebljavati u zajedničkom radu na postizanju bezbjednosti i efikasnijem rješavanju ta tri goruća pitanja³⁶.

³⁶ Ključne aktivnosti predviđene Programom su sljedeće: borba protiv radikalizacije koja podrazumijeva osnivanje centara za prikupljanje i širenje znanja o suzbijanju radikalizacije čije je uporište Mreža za podizanje svijesti o radikalizaciji, ažuriranje Okvirne odluke o terorizmu kojom se obezbjeđuje usklađivanje pravnog okvira za rješavanje problema stranih terorističkih boraca (foreign terrorist fighters), tj. uvođenja prave kvalifikacije kao ozbiljnog krivičnog djela na osnovu definicije koju predlaže Rezolucija 2178 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija, sprečavanje finansiranja terorizma kroz jačanje saradnje između nadležnih tijela u Evropi, jačanje dijaloga s informatičkom industrijom u cilju suzbijanja terorističke promocije na internetu i društvenim mrežama, jačanje pravnog okvira o vatrenom oružju radi rješavanja pitanja nezakonite trgovine i ponovne aktivacije oružja, kao i jačanje kapaciteta Evropola, između ostalog, osnivanjem Evropskog centra za borbu protiv terorizma, čime će se toj agenciji Evropske unije pomoći da pojača podršku mjerama nacionalnih tijela za sprovođenje zakona za rješavanje pitanja stranih terorističkih boraca, finansiranja terorizma, nasilnog internetskog sadržaja i nezakonite trgovine vatrenim oružjem.

Krivičnopravno reagovanje na terorizam

Krivičnopravni aspekti terorizma ogledaju se u proučavanju terorizma, sa stanovišta krivičnog prava kao sistema pravnih propisa kojima se predviđaju krivična djela i krivične sankcije za učinioce tih djela³⁷. Dakle, krivičnopravne teorije posmatraju terorizam tako što pod terorizam podvode više krivičnih djela koja čine jedno krivično djelo terorizma. Prema većini autora, potrebno je da postoje politički motivi³⁸, dok je prema drugima potrebno da su teroristički akti izvršeni organizovano³⁹, ali u svakom slučaju mora da nastupi opšta opasnost za ljude i imovinu. Ipak, brojni su problemi s kojima se susreće krivičnopravna nauka prilikom definisanja terorizma. Oni prevazilaze probleme definisanja terorizma uopšte, budući da krivičnopravna definicija terorizma treba ovu pojavu da definiše tačno (nedvosmisleno), jasno i logički određeno pomoću drugih pojmova. Ovom problemu doprinosi mnogostrukost formi ispoljavanja terorizma i posljedica. Najveći broj tih formi ispoljavanja (ubistvo, nasilje, otimice, ugrožavanje opšte bezbjednosti, i dr.) može da bude obuhvaćen inkriminacijama krivičnih djela opšteg kriminaliteta. Zbog toga su neka ranija određenja krivičnog djela terorizma, definisala terorizam na način da su inkriminisana druga krivična djela, dajući im posebna obilježja koja su određivala krivično djelo terorizma (Jakovljević, 1997). Pored toga, danas su prisutne novine u krivičnom zakonodavstvu, koje predstavljaju odraz prihvaćene tendencije proširenog, odnosno pooštrenog kažnjavanja za radnje pripremanja i saučesničke radnje koje se odnose na terorističke aktivnosti, odnosno proširivanje zone kašnjivosti kod krivičnih djela koja se odnose na terorističke aktivnosti. Polaznu osnovu novih činjeničnih stanja predstavljaju ponašanja koja su tipične pripremne radnje koje zakonodavac podiže na rang radnje izvršenja, odnosno radnje koje predstavljaju radnju podstrekavanja koje zakonodavac propisuje kao samostalno krivično djelo (Kolarić, 2013, str. 49).

Tome treba dodati i činjenicu da terorizam danas obuhvata ne samo radnje kojima se ostvaruje teroristički akt, već i finansiranje terorizma, javno podsticanje na terorističke aktivnosti, vrbovanje za terorizam, obuku za terorizam, odlazak u inostranstvo radi vršenja terorističkih aktivnosti, kao i organizovanje terorističke grupe. Upravo zato, posmatrajući savremena kreta-

³⁷ Ovakvo shvatanje je u skladu sa određenjem krivičnog prava uopšte, koje predstavlja skup krivičnopravnih normi ili propisa kojima se radi zaštite osnovnih individualnih i opštih dobara određuje koja su ponašanja krivična djela i koje se krivične sankcije, te pod kojim uslovima se mogu izreći njihovim učiniocima (Babić, 2008, s. 20).

³⁸ Naime ovi autori smatraju da ukoliko ne postoji politička motivisanost, odnosno politički cilj ne može se govoriti o terorizmu. Prema njima terorizam je izrazito politička pojava. On uvijek nastaje sa političkim ciljevima i namjerama i uvijek egzistira u polju politike (Simeunović, 2009, str. 66).

³⁹ Pojedini autori na terorizam gledaju kao na oblik organizovanog kriminaliteta, koji se odlikuje vršenjem akata nasilja, poput podmetanja eksploziva, izazivanja požara i preduzimanja drugih opšteopasnih radnji, te vršenja ubistava, atentata i otmica, kao i drugih akata nasilja u odnosu na ljude i imovinu, radi zastrašivanja stanovništva i predstavnika vlasti a u cilju nasilnog ostvarenja određenih, pretežno političkih ciljeva (Škulić, 2016). To je njegov najsuroviji oblik, koji nema u osnovi ekonomski profit (profit je u ovim slučajevima sredstvo izvršenja), već politički, sektaški, vjerski i religijski fanatizam (Bošković, 2005; Krivokapić, 2002, 2005), a na transnacionalni terorizam kao na tipičan vid ispoljavanja savremenog međunarodnog kriminaliteta (Pavišić, 1991, str. 172). Savremeni terorizam karakterišu visoki stepen organizovanosti, globalizam, profesionalizam, zloupotreba tehničkih dostignuća, velika finansijska moć stečena pranjem novca i manipulacijama finansijskim institucijama u mnogim zemljama (Krivokapić, 2005, str. 24).

nja u uporednom krivičnom pravu prepoznamo fazu hipertrofije inkriminacija u oblasti borbe protiv terorizma. Sa jedne strane, povećan je broj krivičnih djela terorizma i sa druge strane, zaprećene su visoke kazne u skladu sa preporukama referentnih međunarodnih izvora (Kolarić, 2013, str. 43). Pored toga, inkriminacija navedenih ponašanja kao teroristička ima uticaja i na druge krivičnopravne norme, prije svega one koje se tiču primjene posebnih istražnih radnji, sprečavanja finansiranja terorizma i pranja novca, a kojima se u značajnoj mjeri ograničavaju garantovana prava i slobode. Tome treba dodati i intenziviranje međunarodne pravne pomoći u krivičnim stvarima terorizma, ali i širokom postavljanju kriminalne zone koja obuhvata i pripremne radnje (koje inače ne bi bile kažnjive), ili se inkriminišu neka specifična ponašanja čije preduzimanje u vezi sa drugim krivičnim djelima nije inkriminisano (Stojanović, Kolarić, 2014, str. 159).

Razvoj krivičnopravnih odredbi kojima se inkriminiše terorizam u BiH intenzivnije se odvija posljednjih 13 godina. On je pod velikim uticajem međunarodnopravnih odredbi koje tretiraju terorizam, koji se ogleda u njihovoj implementaciji u domaće zakonodavstvo. Tako su ova krivična djela u Bosni i Hercegovini sistematizovana u Krivičnom zakonu⁴⁰ u grupi krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, a zapriječena je i najteža kazna (dugotrajni zatvor). Pored osnovnog krivičnog djela terorizma (čl. 201), 2003. godine uvedeno je i novo krivično djelo finansiranje terorističkih aktivnosti (čl. 202), koje je potom dopunjavano 2015. godine, dok su 2010. godine uvedena još četiri teroristička krivična djela: javno podsticanje na terorističke aktivnosti (čl. 202a), vrbovanje radi terorističkih aktivnosti (čl. 202b), obuka za izvođenje terorističkih aktivnosti (čl. 202c) i organizovanje terorističke grupe (čl. 202d). Potom je 2014. godine inkriminisano (ne baš potpuno precizno i nedvosmisleno) učešće državljana BiH u stranim terorističkim aktivnostima putem krivičnog djela protivzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolicijskim formacijama (čl. 162b). Također, ovim zakonom, u opštim odredbama, definisana je teroristička grupa (član 1. stav 23), kao organizovana grupa koju čine najmanje tri lica, koja je formirana i djeluje u određenom vremenskom periodu s ciljem izvršenja nekog od krivičnih djela terorizma. Navedene inkriminacije, koje predstavljaju novinu u krivičnom zakonodavstvu, predstavljaju odraz prihvaćene tendencije proširenog, odnosno pooštrenog kažnjavanja za radnje pripremanja i saučesničke radnje koje se odnose na terorističke aktivnosti, odnosno proširivanje zone kažnjivosti kod krivičnih djela koja se odnose na terorističke aktivnosti. Takva intencija zakonodavca je potpuno u skladu sa zahtjevima savremene kriminalne politike upravljene na sprečavanje i suzbijanje terorizma i odraz prihvatanja stanovišta da je sprečavanje raznih oblika teških krivičnih djela, među kojima je i terorizam, moguće postići samo putem međunarodne saradnje svih država i ujednačavanjem njihovog krivičnog zakonodavstva (Marković, Babić, 2011).

⁴⁰ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik BiH, broj: 03/03, ispravke zakona 32/03, izmjene i dopune: 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 08/10, 47/14, 22/15, 40/15.

ZAKLJUČAK

Terorizam, kao jedan od najtežih kriminalnih fenomena današnjice (zločin), nasuprot krivičnopravne norme, odnosno obrnuto, je snažan izazov za savremeno krivično zakonodavstvo. Razloga je mnogo, pri čemu se izdvajaju dva: *prvi*, težnja ka humanijem pristupu u tretiranju kriminalnih pojava i izvršilaca krivičnih djela i *drugi*, suzbijanju naročito teških krivičnih djela, korišćenjem (svih) savremenih metoda i sredstava. Svakako da je, kada je u pitanju terorizam, krivično pravo samo jedan od načina "borbe" države protiv terorizma (od obavještajne aktivnosti pa do korišćenja vojne sile). Ipak, to ne umanjuje zahtjeve da se uvažavaju sva načela i principi (dostignuća) savremenog krivičnog prava u inkriminisanju štetnih pojava i ponašanja, te načela i principi (dostignuća) savremenog krivičnog procesnog prava u otkrivanju i dokazivanju krivice za njihove izvršioci. S druge strane, sudska praksa (praktični primjeri) dovode u pitanje mogućnosti krivičnog prava u tretiranju terorizma: nestvorena svrha kažnjavanja, kako specijalna (nakon izdržane kazne zatvora, pojedinci su ponovo uključeni u terorističke aktivnosti), tako i generalna prevencija (masovno uključivanje drugih osoba u terorističke aktivnosti), blaga kaznena politika (lica uključena u strane terorističke aktivnosti osuđena na minimalne kazne), nejasne odredbe o terorizmu (javno podsticanje na terorizam ili vrbovanje radi terorističkih aktivnosti vs podstrekavanje, i sl.), neprezine sistematizacije krivičnih djela (protivzakonito formiranje i pridruživanje stranim paravojnim ili parapolijskim formacijama u grupu krivičnih djela protiv integriteta BiH), čime se gubi smisao ove pravne kvalifikacije.

Navedeni, ali i mnogi drugi problem zahtijevaju temeljnu analizu osnovnih pojmova u vezi sa terorizmom, s jedne strane i krivičnopravnih inkriminacija, s druge strane. Navedeno se posebno odnosi na "nove" inkriminacije i mogućnosti njihove (ne)primjene u krivičnim stvarima terorizma. Ovome treba dodati i krivičnoprocesna pitanja, posebno ona koja se odnose na primjenu posebnih istražnih radnji, te drugih načina prikupljanja dokaza kada je to povezano sa naročitim poteškoćama (npr. uključenost državljana BiH u stranim terorističkim aktivnostima, prije svega u Siriji i Iraku).

LITERATURA

- Babić, M. (2008). *Krivično pravo – opšti i posebni dio*. Banja Luka: Pravni fakultet.
- Bassiouni, C. (2008). *International Criminal Law, Volume 1: Sources, Subjects, and Contents*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Beck, U. (2002). The Terrorist Threat: World Risk Society Revisited, *Theory, Culture and Society*, 19. 39–55.
- Bejatović, S. (2014). *Efikasnost krivičnog postupka kao instrumenat prevencije nasilničkog kriminaliteta*. U. Zbornik radova: *Nasilje u Srbiji - uzroci, oblici, posljedice i društvene reakcija*, Tom 1 (str. 19-33). Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Bejatović, S. (2016). *Terorizam i druga krivična dela nasilničkog karaktera i krivičnopravni instrumenti suprotstavljanja*. U. S. Bejatović (Ed.), *Krivičnopravni instrumenti suprotstavljanja terorizmu i drugim krivičnim djelima nasilničkog karaktera* (str. 6-30). Banja Luka: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu Beograd.

- Benoist, A. de. (2007). *Global Terrorism and the State of Permanent Exception: the Significance of Carl Schmitt's Thought today*. London: Routledge.
- Benoist, A. de. (2013). *Carl Schmitt Today. Terrorism, "Just" War, and the State of Emergency*. Londres: Arktos Media Ltd.
- Bilandžić, M. (2013). Terorizam i restrukturiranje društvene moći. *Polemos* 16 (2013.) 2, 31-49
- Borradori, G. (2003). *Philosophy in a Time of Terror: Dialogues with Jurgen Habermas and Jacques Derrida*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bošković, M. (2004). *Organizovani kriminalitet i korupcija*. Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.
- Bunzel, C. (2015). *From Paper State to Caliphate: The Ideology of the Islamic Stat*. Washington, D.C.: The Brookings Institution.
- Crenshaw, M. (2003). *The Causes of Terrorism*. In C. W. Jr Kegley, (Ed.) *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes, Control* (pp. 92-105) New Jersey: Prentice Hall.
- Council of Europe, (2015). *Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism, CM(2015)61 final, Brussels, 19 May 2015*, Dostupno putem [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM\(2015\)61&Language=lanEnglish&Ver=final&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM(2015)61&Language=lanEnglish&Ver=final&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383) preuzeto 15.07.2016
- Council of Europe, (2005). *Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism, (CETS No. 196)*, Warsaw, 16 May 2005, Dostupno putem <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/196.htm> preuzeto 15.07.2016
- Council of Europe, (2005). *Council of Europe Convention on the Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism (CETS No. 198)* Warsaw, 16 May 2005, Dostupno putem <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=198&CM=8&DF=&CL=ENG> preuzeto 15.07.2016
- Council of Europe, (1977). *European Convention on the Suppression of Terrorism (ETS No. 090)*, Strasbourg, 27.I.1977, dostupno putem <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/090.htm> preuzeto 15.07.2016
- Council of Europe, (2003). *Protocol Amending the European Convention on the Suppression of terrorism ETS No. 190*, Strasbourg, 15 May 2003, Dostupno putem <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Summaries/Html/190.htm> preuzeto 15.07.2016
- Council of Europe, (2001). *Resolution 1258 (2001) Democracies facing terrorism, Parliamentary Assembly*, Council of Europe, 26 September 2001 dostupno putem <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16943&lang=en> preuzeto 04.08.2016.
- Council of Europe, (2001). *Recommendation 1534 (2001) Democracies facing terrorism, Parliamentary Assembly*, Council of Europe, 26 September 2001. Dostupno putem <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16942&lang=en> preuzeto 04.08.2016.
- Council of the European Union. (2013). Press Release 3244th Council meeting Justice and

Home Affairs Luxembourg, 6 and 7 June 2013.

- Council of the European Union. (2014a). Press Release 3336th Council meeting Justice and Home Affairs Luxembourg, 9 and 10 October 2014
- Council of the European Union. (2014b). Revised EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism, 5643/5/14, Brussels, 19 May 2014.
- Council of the European Union. (2015a). "Paris Declaration" of 11 January 2015, 5322/15, Brussels, 16 January 2015
- Council of the European Union. (2015b). Riga Joint Statement following the informal meeting of Justice and Home Affairs Ministers in Riga on 29 and 30 January
- Council of the European Union. (2015c). Council conclusions on counter-terrorism, Press release, 43-15, Foreign Affairs Council, Brussels, 9 February 2015.
- Council of the European Union (2016a). Council conclusions on the EU Regional Strategy for Syria and Iraq as well as the Da'esh threat - Council conclusions (23 May 2016). Brussels: Council of the European Union
- Council of the European Union (2016b). Prevention of radicalisation leading to violent extremism - Conclusions of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council (21 November 2016), Brussels: Council of the European Union
- Council of the European Union (2017). Draft Council Conclusions on the way forward to improve information exchange and ensure the interoperability of EU information systems (June 2017), Brussels: Council of the European Union
- Đurić-Atanasievski, K. (2008). Uloga međunarodnog prava u suzbijanju terorizma, *Srpska politička misao*, 4, 31-56.
- European Commission. (2015). Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: The European Agenda On Security, COM(2015) 185 final, Strasbourg, 28.4.2015.
- European Commission. (2014). Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions: Preventing Radicalisation to Terrorism and Violent Extremism: Strengthening the EU's Response, COM(2013) 941 final, Brussels, 21 January 2014
- The European Parliament and The Council (2017a). Directive (EU) 2016/681 Of The European Parliament And Of The Council of 27 April 2016 on the use of passenger name record (PNR) data for the prevention, detection, investigation and prosecution of terrorist offences and serious crime, Official Journal of the European Union, L 119/132, 4.5.2016
- The European Parliament and The Council (2017b). Regulation Of The European Parliament And Of The Council amending Regulation (EU) 2016/399 as regards the reinforcement of checks against relevant databases at external borders, PE-CONS 55/16 Brussels, 22 February 2017
- The European Parliament and The Council (2017c). Directive Of The European Parliament And Of The Council on combating terrorism and replacing Council Framework Decision

2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA Brussels, 23 February 2017 PE-CONS 53/16

- European Union, (2008). *Council Framework Decision 2008/919/JHA of 28 November 2008 amending Framework Decision 2002/475/JHA on combating terrorism*. Dostupno putem <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008F0919>, preuzeto 25.04.2015.
- European Union, (2002). Council Framework Decision 2002/475/JHA of 13 June 2002 on Combating Terrorism, Official Journal of the European Communities, L.164/3, 13 June 2002 Dostupno putem file:///C:/Users/ADMIN/Downloads/2.9_FDcombating_terrorism_EU_en.pdf preuzeto 25.04.2015
- Falk, R. (2003). *The Great Terror War*. Northampton, MA: Olive Branch Press.
- Farer, T. (1999). *Conclusion Fighting Transnational Organized Crime: Measures Short of War*, In: T. Farer (Ed.), *Transnational Crime in the Americas* (244-252). New York and London: Routledge.
- Hipp, V. (2015). *The New Terrorism: How to Fight It and Defeat It*. Bloomfield Hills: Countinghouse Press, Inc.
- Hofman, B. (2000). *Unutrašnji terorizam*, Beograd: Narodna knjiga Alfa.
- Ignjatović, Đ. (2003). Kriminalitet i reagovanje države, *Bezbednost*, vol. 45 4/03, 499-520.
- Ignjatović, Đ. (2011). *Kriminologija*. Beograd: Dosije.
- Jakovljević, D. (1997). *Terorizam sa gledišta krivičnog prava*, Beograd: Službeni List.
- Kardov, K., Žunec, O. (2005). Terorizam i građanska prava i slobode. *Društvena istraživanja*, 14, 6(80), 947-968.
- Krivokapić, V. (2002). Terorizam kao oblik savremenog organizovanog kriminaliteta i mere suprotstavljanja, *Bezbednost*, vol. 44 5/2002, 665-684.
- Krivokapić, V. (2005). *Kriminalno organizovanje, terorizam i mere suprotstavljanja*, U: V. Krivokapić, S. Bejatović & B. Banović (Eds.), *Zbornik radova Organizovani kriminalitet – stanje i mere zaštite* (str. 9-28). Beograd: Policijska akademija
- Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik BiH*, broj: 03/03, ispravke zakona 32/03, izmjene i dopune: 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07, 08/10, 47/14, 22/15, 40/15.
- Kolarić, D. (2013). Nova koncepcija krivičnih dela terorizma u Krivičnom zakoniku Republike Srbije, *Crimena*, (IV) 1/2013, 49-71.
- Laqueur, W. (1996). Postmodern Terrorism. *Foreign Affairs* 75(5), 24-36.
- Laqueur, W. (1999). *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*. New York: Oxford University Press.
- Laqueur, W. (2004). The Terrorism to Come. *Policy Review*, Aug & Sep 2004 (126), 49-64.
- Marković, I., Babić, M. (2011). *Borba protiv terorizma (krivičnopravni aspekt)*, U: M. Šikman & G. Amidžić (Eds.), *Zbornik radova Suprotstavljanje terorizmu – međunarodnopravni standardi i pravna regulativa* (str. 173-188). Banja Luka: Visoka škola unutrašnjih poslova.

- Mavany, M. (2007). Terrorismus als Verbrechen gegen die Menschlichkeit – Analyse und Konsequenzen der Zuordnung zum Völkerstrafrecht ZIS 8/2007, 324-333. U: Stojanović, Z., Kolarić, D. (2014). *Krivičnopravno reagovanje na teške oblike kriminaliteta*, Beograd: Crimena
- Mijalković, S., Bajagić, M. (2012). *Organizovani kriminal i terorizam*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Organization for Security and Co-operation in Europe - OSCE. (2002). *Charter On Preventing And Combating Terrorism*, Organization for Security and Co-operation in Europe, Ministerial Council, 7 December 2002, MC(10).JOUR/2, Porto.
- Organization for Security and Co-operation in Europe - OSCE. (2014). *Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing*, Vienna: Stanzell Druck Approach
- Pavišić, B. (1991). *Pojave suvremenih zločina*, Priručnik, 3.
- Scruton, R. (2002). *The West and The Rest: Civilization and the Terrorist Threat*, Wilmingon: Intercollegiate Studies Institute.
- Security Council Res. 2170. (2014a) Foreign Terrorist Fighters, Terrorist Financing, Sanctions, Adopted by the Security Council at its 7242nd meeting, on 15 August 2014, S/RES/2170 (2014).
- Security Council Res. 2178. (2014b) Condemning Violent Extremism, Underscoring Need to Prevent Travel, Support for Foreign Terrorist Fighters, Adopted by the Security Council at its 7272nd meeting, on 24 September 2014, S/RES/2178 (2014)
- Selley, L. (2003). *Organized Crime, Terrorism and Cybercrime*, In: A. Bryden & P. Fluri (Eds.) *Security Sector Reform: Institutions, Society and Good Governance* (pp. 303-312). Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Sen, A. (1997). *On Corruption and Organized Crime*, In: *World Drug Report*. (150-153), Oxford: Oxford University Press.
- Silke, A. (2003). *Becoming a terrorist*. In: Andrew Silke (Ed.), *Terrorists, Victims and Society: Psychological Perspectives on Terrorism and its Consequences* (pp. 29-54). Hoboken, NJ: Wiley.
- Simon, J. (2001). *Governing Through Crime Metaphors*, 67 Brook. L. Rev. 1035. Dostupno na <http://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2342&context=facpubs> preuzeto 01.08.2016.
- Simeunović, D. (2009). *Terorizam*, Beograd: Pravni fakultet.
- Simović, Hiber, I. (2016). *Krivičnopravno značenje i tumačenje fenomena organizovanog kriminala i terorizma*. U: S. Bejatović (Ed.), *Krivičnopravni instrumenti suprotstavljanja terorizmu i drugim krivičnim djelima nasilničkog karaktera* (str. 168-182). Banja Luka: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu Beograd.
- Simović, M., Šikman, M. (2017). *Krivičnopravno reagovanje na teške oblike kriminaliteta*. Banja Luka: Pravni fakultet.
- Simović, M., Blagojević, M., Simović, V. (2013). *Međunarodno krivično pravo*. Istočno Sarajevo: Pravni fakultet.

- Soković, S. (2011). Savremene globalne tendencije u kontroli kriminaliteta (karakteristike, perspektive i osvrt na domaće prilike). *Crimen* (II) 2/2011, 212–226.
- Stajić, Lj. (2006). *Postmoderni terorizam, organizovani kriminal i korupcija kao savremeni bezbednosni izazovi, rizici i pretnje*. U. R. Etinski (Ed.) *Zbornik radova* XL, 2/2006 (str. 379–404). Novi Sad: Pravni fakultet u Novom Sadu.
- Stojanović, Z. (2010). *Komentar Krivičnog zakonika*, Podgorica: Misija OSCE u Crnoj Gori.
- Stojanović, Z., Kolarić, D. (2014). *Krivičnopravno reagovanje na teške oblike kriminaliteta*, Beograd: Crimena.
- Šikman, M. (2009). *Terorizam*. Banja Luka: Fakultet za bezbjednost i zaštitu.
- Šikman, M. (2015). Aktuelna prijetnja terorizmom i okvir reagovanja. *Bezbjednost, policija, građani*, 3-4/15, 5-24.
- Šikman, M. (2016). Kriminološki kontekst terorizma. *Bezbjednost, policija, građani*, 1-2/16, 51-72.
- Škulić, M. (2016). *Posebne dokazne radnje u funkciji suzbijanja terorizma*. U. S. Bejatović (Ed.), *Krivičnopravni instrumenti suprotstavljanja terorizmu i drugim krivičnim djelima nasilničkog karaktera* (str. 94-122). Banja Luka: Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu Beograd.
- Tomaševski, K. (1983). *Izazov terorizmu*, Beograd: NIRO Mladost.
- Vajt, R. Dž. (2004). *Terorizam*, Beograd: Aleksandria Press.
- United Nations, (1994). *Declaration on Measures to Eliminate International Terrorism, contained in the annex to General Assembly resolution 49/60 of 9 December 1994*, Dostupno na <http://www.un.org/documents/ga/res/49/a49r060.htm> preuzeto 12.02.2016
- United Nations (2001). *Resolution 1377 (2001) Adopted by the Security Council at its 4413th meeting, on 12 November 2001*, Security Council, S/RES/1377 (2001), dostupno na [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1377\(2001\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1377(2001)) preuzeto 18.01.2016.
- United Nations. (2014). *Report on the sixth prosecutors' seminar on bringing terrorists to justice*, held in Valletta from 15 to 17 December 2014. Dostupno na http://www.un.org/en/sc/ctc/news/2014-12-26_malta_seminar.html preuzeto 03.08.2016.

TERRORISM - CRIME VS ACT

Review Paper

Abstract

Reason(s) for writing and research problem(s): Terrorism is undeniably a crime and that is a fact. The means of manifestation, the social danger and the consequences that it carries with it makes this phenomenon a threat to security, not only in states but also in regions, and even the international community. At the same time, this phenomenon is under the strong pressure of the public that is not only horrified and scared of its reaches but also expects the appropriate (decisive) state reaction to it. This is why, besides the reaction of the law enforcement agencies and the security services, the criminal justice response to terrorism is very important. This mainly refers to the reaction by the norms of the criminal material and law assessment.

Aims of the paper (scientific and/or social): The purpose of this paper is to give a critical analysis of the norms of substantive and procedural criminal law that involve terrorism in two aspects: the first, purpose of punishment for terrorism and terrorist offenses and second, the way of their incrimination in the criminal law and the impact of international law on these provisions.

Methodology/Design: To write the paper we will use available reference sources. This way, using the method of content analysis we will examine the basic phenomenological features of terrorism as a crime. Then, using the comparative method, we will consider the domestic and international regulations governing this field.

Research/paper limitations: The limitations and difficulties in research are related to collecting the data and the complexity of the problem of the research, and concern the standard difficulties in working with qualitative and quantitative methods, such as the method of the analysis, the comparative method and other methods that will be used in the work.

Results/Findings: Based on the collected data and the new data developed for this particular study, it will be possible to formulate appropriate proposals with the aim of improving the criminal justice response to terrorism.

General conclusion: Obviously, the criminal repression against terrorism is manifested primarily in the prescription of new "terrorist" crimes, the strengthening of the penal policy (imprisoning more severe sentences for the perpetrators of these crimes) and the incrimination of the preparation acts as independent actions for the commission of the criminal offense.

Research/paper validity: This paper should show the unification of criminal law and terrorism as socially unacceptable behavior.

Keywords: Terrorism, crime, criminal law, criminal procedural law.

Podaci o autorima

Akademik prof. Dr. Miodrag Simović je sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, član Akademija nauka i umjetnosti BiH, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci.

Doc. Dr. Mile Šikman je zaposlen u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srpske i docent Pravnog fakulteta i Fakulteta bezbjednosnih nauka Univerziteta u Banjoj Luci.